

Стратегія повоєнного відновлення України: системна модель інтеграції економіки, управління та безпеки

Ukraine's postwar recovery strategy: a systemic model for integrating economy, governance, and security

Олег Семененко ^A

Corresponding author: д. військ. н., професор, заступник начальника науково-дослідного інституту з наукової роботи, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6477-3414

Іван Гаврилюк ^B

к. військ. наук, старший дослідник, перший заступник Міністра оборони України, e-mail: ivan_havryliuk@ukr.net, ORCID: 0000-0002-3514-0738

Олексій Соломицький ^A

д. військ. наук, старший науковий співробітник, начальник відділу, e-mail: solosa1@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8061-8895

Юрій Клят ^A

к. тех. наук., доцент, начальник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України, e-mail: klyatt@ukr.net, ORCID: 0000-0002-8267-3748

Юзеф Добровольський ^C

к. тех. наук., доцент, заступник начальника кафедри з навчальної роботи – начальник навчальної частини кафедри військової підготовки, e-mail: kataza@i.ua, ORCID: 0000-0002-1077-1402

Алевтина Гетьман ^D

старший науковий співробітник, e-mail: getman2017@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6397-7412

Oleh Semenenko ^A

Corresponding author: Dr of Military Sciences, Professor, Deputy Head of the Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine for Scientific Work, e-mail: aosemenenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-6477-3414

Ivan Havryliuk ^B

Ph.D., associate professor, First Deputy Minister of Defense of Ukraine, e-mail: ivan_havryliuk@ukr.net, ORCID: 0000-0002-3514-0738

Olexii Solomitsky ^A

Dr of Military Sciences, Senior Research Fellow, Head of Department, e-mail: solosa1@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8061-8895

Yurii Kliat ^A

Ph.D., associate professor, head of the Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine, e-mail: klyatt@ukr.net, ORCID: 0000-0002-8267-3748

Юзеф Добровольський ^C

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Deputy Head of the Department of Academic Affairs – Head of Training Department of Military Training, e-mail: kataza@i.ua, ORCID: 0000-0002-1077-1402

Alevtyna Hetman ^D

Senior Research Fellow, e-mail: getman2017@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6397-7412

^AЦентральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, м. Київ, Україна

^BМіністерство оборони України, Київ, Україна

^CКафедра військової підготовки Національного авіаційного університету, Київ, Україна

^DВійськовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, Київ, Україна

^ACentral Research Institute of the Armed Forces of Ukraine, Kyiv, Ukraine

^BMinistry of Defense of Ukraine, Kyiv, Ukraine

^CDepartment of Military Training of the National Aviation University, Kyiv, Ukraine

^DMilitary Institute of Telecommunications and Informatization named after Heroes of Kruty, Kyiv, Ukraine

Received: April 11, 2025 | Revised: April 20, 2025 | Accepted: April 30, 2025

DOI: 10.33445/sds.2025.15.2.2

Мета роботи: визначення основних етапів та заходів повоєнного відновлення України.

Метод дослідження: використовувалися системний аналіз, експертне опитування, порівняльно-історичний метод, контент-аналіз нормативно-правової бази, метод моделювання сценаріїв та SWOT-аналіз.

Практична цінність дослідження: запропоновано структуровану модель поетапного післявоєнного відновлення України, яку можна використовувати як основу для державного планування, розробки національних політик, координації міжнародної допомоги та оцінки ефективності реалізації заходів у сферах економіки, безпеки й управління.

Тип статті: теоретична.

Purpose: to identify the main stages and measures of post-war recovery of Ukraine.

Method: systematic analysis, expert survey, comparative historical method, content analysis of the legal framework, scenario modeling method and SWOT analysis were used.

Practical implications: a structured model of the phased post-war recovery of Ukraine is proposed, which can be used as a basis for state planning, development of national policies, coordination of international assistance and evaluation of the effectiveness of measures in the areas of economy, security and governance.

Paper type: theoretical.

Ключові слова: повоєнне відновлення, національна безпека, етапи відбудови, інституційна стійкість, міжнародна допомога, економіка, розвиток, відновлення.

Key words: post-war reconstruction, national security, stages of reconstruction, institutional stability, international assistance, economy, development, recovery.

Вступ

Україна зіткнеться з одним із найскладніших викликів у своїй новітній історії — післявоєнним

відновленням. Внаслідок збройної агресії російської федерації було зруйновано або пошкоджено значну частину критичної інфраструктури, промислових об'єктів, житлового фонду, а також порушено соціальну й економічну стабільність у багатьох регіонах. Станом на 2025 рік Україна зіткнулася з необхідністю одночасного проведення термінової реконструкції та стратегічної трансформації державного управління, економіки, оборонного сектора й суспільних інститутів.

Комплексне бачення та структуроване планування цього процесу є ключовими для формування сталого миру, відновлення державного суверенітету, а також інтеграції України в європейське безпекове, правове та економічне середовище. У цьому контексті важливою є систематизація заходів відновлення з урахуванням досвіду інших країн, адаптації найкращих практик та розробки власної моделі, яка відповідатиме особливостям національного безпекового й політичного ландшафту.

Теоретичні основи дослідження

Питання повоєнного відновлення широко досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Значну увагу цьому приділено у звітах Світового банку, Програми розвитку ООН та Київської школи економіки, де наголошується на потребі у прозорості, децентралізації управління коштами донорів, а також стійкості інституційної моделі відбудови [1, 2]. Досвід повоєнного відновлення Німеччини, Японії, Південної Кореї вивчали українські аналітики, зокрема у працях І. Гриценка та О. Мельника, які акцентують на необхідності координації між секторами безпеки, економіки та правосуддя [3; 4]. Дослідники відзначають важливість впровадження принципів “build back better”, як це реалізовано в міжнародних програмах з подолання наслідків збройних конфліктів (UNDP, USAID), із пріоритетами на відбудову людського капіталу, цифрової трансформації та безпеки [5, 6].

Різноманітні аспекти повоєнного відновлення також розглядаються у працях [7–16].

Постановка проблеми

Мета статті полягає у розробленні пропозицій щодо створення гнучкої, але структурованої системи реалізації заходів відновлення, що враховує ризики, міжнародний досвід і особливості поточного безпекового середовища України.

Результати

Повоєнне відновлення України є складним, багаторівневим процесом, який охоплює не лише фізичну реконструкцію зруйнованої інфраструктури, а й глибокі трансформації в економічній, соціальній, інституційній та безпековій сферах. Успішна реалізація цього завдання вимагає чіткого визначення пріоритетів, координації між органами влади, громадянським суспільством і міжнародними партнерами, а також ефективного використання ресурсів. Порядок організації заходів відновлення України пропонується прив'язати до змісту Законів України, а саме: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII “Про правовий режим воєнного стану”; Закон України від 06.12.1991 № 1932-XI “Про оборону України”; Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”.

Повоєнне відновлення України після підписання домовленостей щодо припинення вогню доцільно розбити на три етапи (рис. 1, рис. 2):

підготовчий етап – етап переходу з воєнного стану (або до кінця особливого періоду) в період відновлення основних сфер діяльності країни (відбудовчий період – відповідно до нормативно-правової бази не має офіційного визначення в згаданих Законах України). Цей період охоплює кінцеву стадію воєнного стану та частину відбудовного періоду;

відновлювальний етап – це етап безпосереднього відновлення (відбудови) країни після закінчення підготовчого етапу та досягнення певної стабілізації зовнішньої військово-політичної та військово-економічної обстановки навколо держави;

перехідний етап – це етап переходу від стану відбудовного періоду до стану мирного часу, тобто коли держава понад 70-80% здатна функціонувати сама без значної допомоги та впливу інших держав на її зовнішню та внутрішню політичний курс.

На (рис. 1–2) наведено, за досвідом відновлення інших країн після війн та збройних конфліктів, можливі часові проміжки тривалості того чи іншого періоду із урахуванням загроз національній безпеці України. Перехід до наступного етапу має відбуватися за умови практичної реалізації 80% зазначених основних та хоча б 60-70% другорядних заходів відновлення на попередньому етапі.

Найбільш важливими основними та другорядними заходами за напрямками є:

Економічний напрям

Основні заходи:

пошук гарантій (досягнення домовленостей) економічної підтримки державами-партнерами для зменшення негативних наслідків закінчення війни, а саме: припинення військової та гуманітарної допомоги; значна інфляція або дефолт; неспроможність утримувати на достатньому рівні необхідну чисельність сил оборони; продовольча та промислова криза внаслідок втрати ринків збуту;

стабілізація або нарощування людського капіталу, а саме: впровадження нормативно-правових актів щодо мінімізації міграції, а особливо еміграції населення країни після припинення воєнних дій та відміни режиму воєнного стану;

створення чіткого плану відновлення ключових інфраструктурних об'єктів, які є основою наповнення Державного бюджету України та спрощення умов ведення малого та середнього бізнесу на період відновлення.

Другорядні заходи:

пошук шляхів інвестицій в національну економіку держави як країн-партнерів, так і країн з нейтральним статусом. Надання пріоритетів інвестування в розвиток економіки України як в податковій сфері, так і нормативно-правовому полі;

створення умов щодо можливості часткового відновлення людського капіталу держави через повернення іммігрантів шляхом популяризації можливості їх соціальної підтримки та нормативно-правової захищеності;

пошук шляхів першочергового забезпечення сімей загиблих військовослужбовців житлом, а також формування програми забезпечення військовослужбовців, які зазнали каліцтва, та учасників бойових дій житлом;

недопущення зниження рівня економічної та соціальної захищеності військовослужбовців в суспільстві, бо це є пряма загроза дестабілізації обстановки всередині країни тощо.

Військовий напрям

Основні заходи:

підтримання на достатньому рівні бойового потенціалу Збройних Сил України та інших важливих складових сил оборони та безпеки з метою уникнення повторних збройних нападів протягом періоду відновлення (не менше 2-3 роки);

відновлення необхідної кількості озброєння та військової техніки; запасів боєприпасів та створення достатньої кількості витрачених непорушних запасів;

перегрупування військ (сил) та створення ротаційної системи функціонування частин (підрозділів) по лінії розмежування з противником;

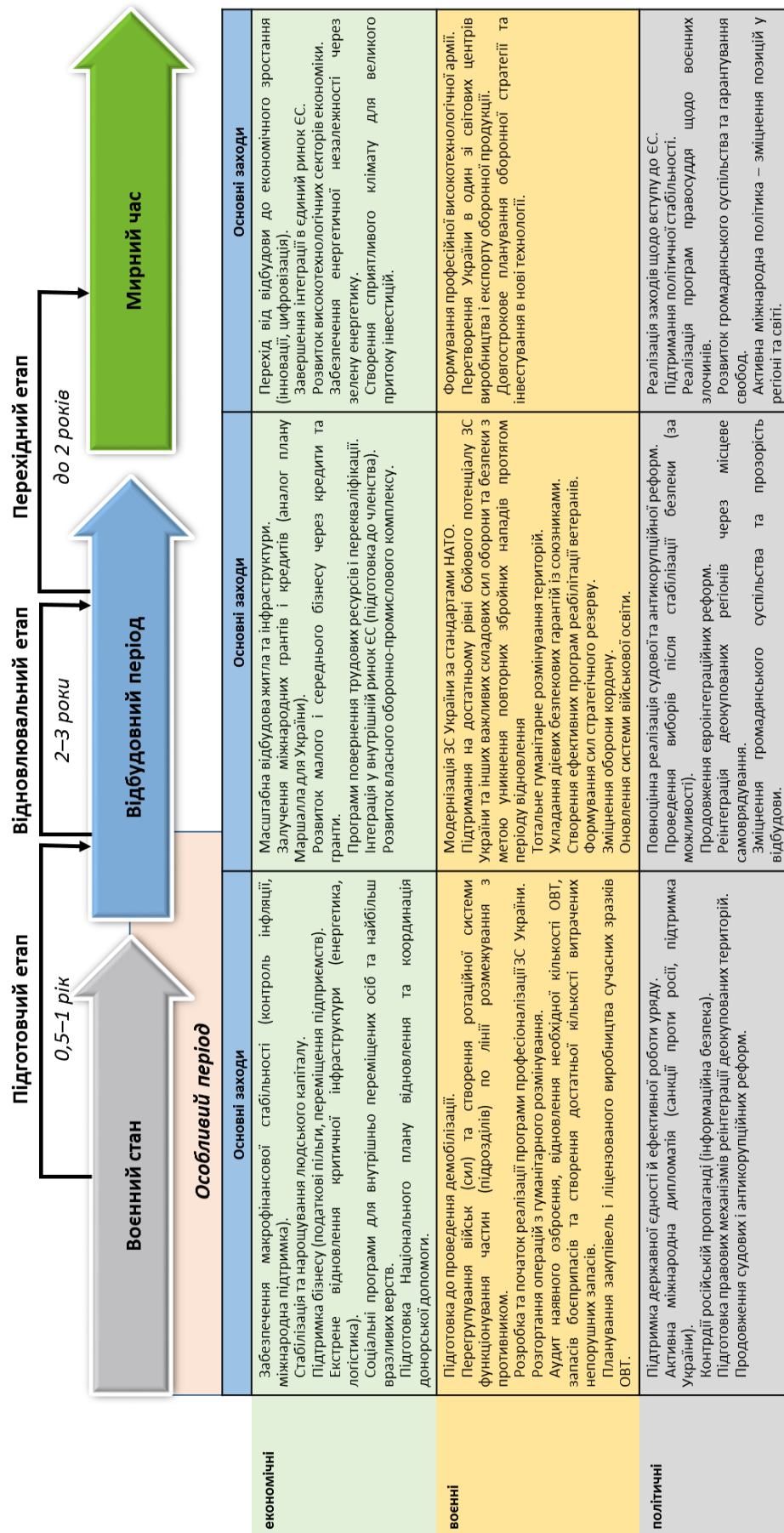

Рисунок 1 – Схема порядку організації заходів відновлення України (основні заходи)

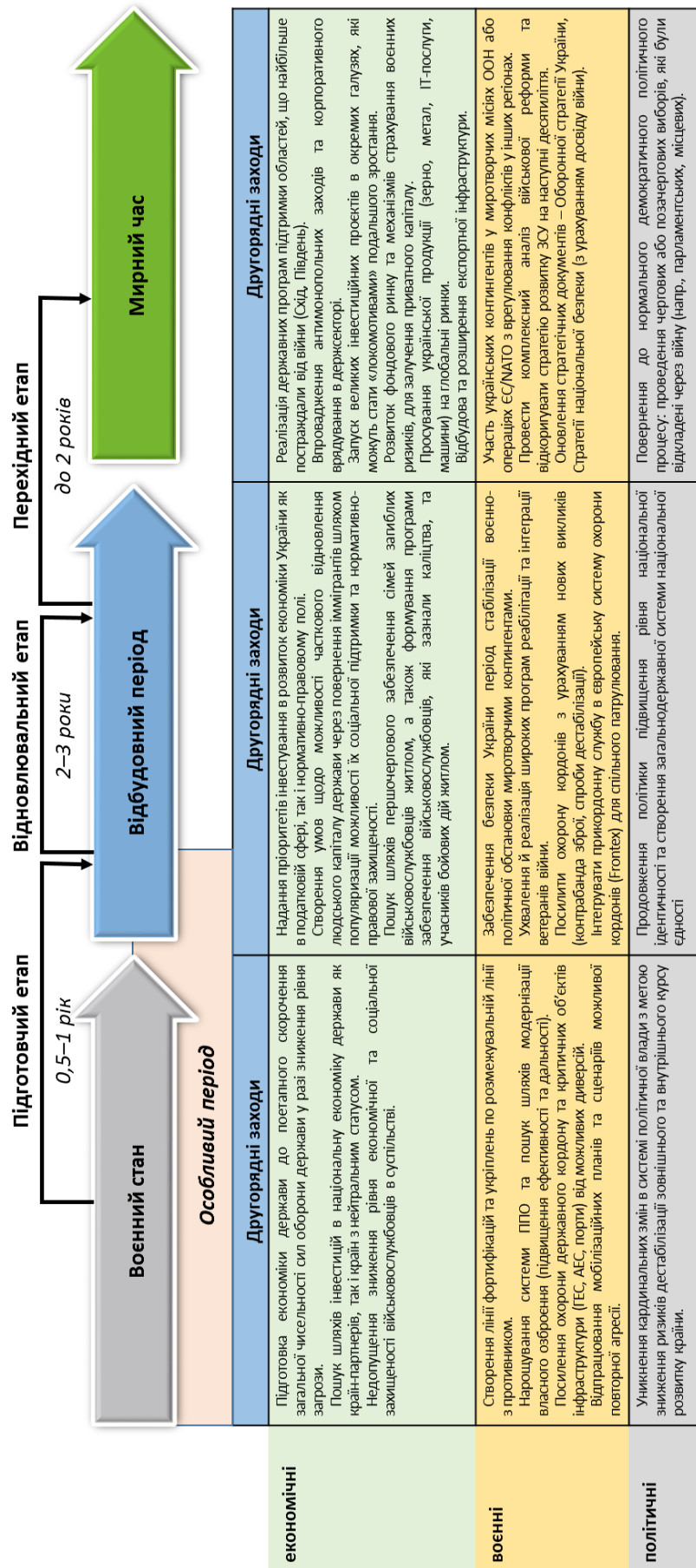

Рисунок 2 – Схема порядку організації заходів відновлення України (другорядні заходи)

намагання як сторони, яка зазнала агресії від більш потужного противника забезпечити свою безпеку на певний період стабілізації воєнно-політичної обстановки миротворчими контингентами.

Другорядні заходи:

створення лінії фортифікацій та укріплень по розмежувальній лінії з противником;
нарощування системи ППО та пошук шляхів модернізації власного озброєння (підвищення ефективності та дальності);

підготовка економіки держави до поетапного скорочення загальної чисельності сил оборони держави у разі зниження рівня загрози (не раніше 2-3 років після закінчення воєнного стану). Для забезпечення плавної реалізації цих заходів, недопущення значного зниження вимог до рівня воєнної та національної безпеки держави, а також соціального колапсу щодо захищеності прав військовослужбовців процес повинен бути детально спланований та контрольований.

Політичний напрям

Основні заходи:

унікнення кардинальних змін в системі політичної влади з метою зниження ризиків дестабілізації зовнішнього та внутрішнього курсу розвитку країни;

продовження до моменту початку реалізації економічних та військових гарантій від країн-партнерів (США, Франція, Німеччина тощо) воєнного стану, а також продовження особливого періоду навіть після закінчення воєнного стану поки не будуть хоча б на 50-60% реалізовані заходи забезпечення безпеки держави;

Другорядні заходи:

продовження політики підвищення рівня національної ідентичності та створення загальнодержавної системи національної єдності тощо.

Відновлення країни має ґрунтуватися на принципах стійкості, інклюзивності та довгострокової безпеки. Кожен захід має розглядатися не ізольовано, а в контексті взаємопов'язаності з іншими напрямками – економічним зростанням, соціальною стабільністю, розвитком людського потенціалу та зміцненню державних інституцій. Особлива увага приділяється заходам, які сприяють зміцненню обороноздатності та запобіганню можливим загрозам у майбутньому.

Крім того, визначені шляхи практичної реалізації заходів враховують необхідність залучення інвестицій, розвитку міжнародного співробітництва, застосування інноваційних технологій та кращих світових практик. Окремі ініціативи орієнтовані на швидкий ефект ("швидкі перемоги"), тоді як інші вимагають тривалого системного впровадження. Таким чином, наведена структура заходів має стати основою для поетапної реалізації державної політики післявоєнного відновлення.

Висновки

Аналіз заходів повоєнного відновлення України, структурованих за етапами та основними напрямками, дає змогу сформулювати цілісне бачення системного підходу до трансформації держави в умовах постконфліктного періоду. Поділ на підготовчий, відновлювальний і перехідний етапи дозволяє логічно впорядкувати зусилля держави та партнерів у часі, забезпечуючи поступовий перехід від базової стабілізації до довгострокового розвитку. Водночас поділ заходів за економічним, військовим і політичним напрямками відображає комплексність відновлювальних процесів, що охоплюють як матеріальні, так і інституційні засади державного функціонування. Такий підхід дає змогу не лише реагувати на першочергові виклики, а й створювати умови для стійкого миру, ефективного управління та зміцнення національного потенціалу в усіх сферах. Взаємозв'язок між етапами та напрямками заходів забезпечує їхню узгодженість, мінімізує дублювання зусиль і підвищує ефективність

використання ресурсів. Такій підхід формує основу для розробки цільових політик і програм, які можуть бути адаптовані відповідно до динаміки безпекового середовища, внутрішніх потреб держави та міжнародної підтримки.

Таким чином, скоординоване виконання заходів повоєнного відновлення, з активною участю суспільства та міжнародних партнерів, дозволить мінімізувати ризики перехідного періоду і закласти міцну основу для сталого розвитку і зміцнення національної безпеки України.

Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

1. Світовий банк. Оцінка потреб у відновленні України. Вашингтон: World Bank Group, 2023. 220 с.
2. Програма розвитку ООН. Відбудова після війни: Підходи, засновані на правах людини. Київ, 2022. 95 с.
3. Гриценко І. Повоєнне відновлення: уроки для України // Економіка і держава. 2022. № 11. С. 5–12.
4. Мельник О. Моделі реконструкції держав після конфлікту: світовий досвід і українські реалії. Київ, 2023. 118 с.
5. United Nations Development Programme. Resilient Recovery: Global Lessons for Ukraine. UNDP, 2023. 64 p.
6. USAID. Post-Conflict Recovery Frameworks. — Washington, 2022. 78 p.
7. Ермоленко С. В. Післявоєнна трансформація економіки України: виклики та пріоритети // Фінанси України. 2023. № 3. С. 19–33.
8. Романенко Є. Публічне управління у воєнний і повоєнний період: порівняльний аналіз // Державне управління: теорія та практика. 2023. № 2. С. 45–52.
9. Anderson R. Post-Conflict Economic Reconstruction: Priorities for Ukraine. London: Chatham House, 2023. 81 p.
10. Kovalchuk M., Danyliuk O. Resilient Infrastructure Recovery in Ukraine: Policy Notes. Berlin: German Marshall Fund, 2023. 48 p.
11. Шевченко Н. Роль громадянського суспільства у забезпеченні прозорості відбудови України // Гуманітарний вісник. 2023. № 6. С. 27–35.
12. Кравченко В. Безпекова архітектура після війни: контури нової доктрини // Національна безпека і оборона. 2023. № 5. С. 3–9.
13. NATO. Building Sustainable Peace and Security in Post-War Environments: Lessons Learned. Brussels, 2023. 102 p.
14. OECD. Ukraine's Recovery and Reconstruction: Governance and Funding Models. Paris: OECD Publishing, 2023. 115 p.
15. Василенко Т. Європейський досвід інтеграції сектору безпеки у політику відновлення // Українська дипломатія. 2022. № 4. С. 40–49.
16. Вісник РНБО України. Повоєнна безпека: виклики гібридного середовища. Київ: РНБО, 2023. Вип. 2. 94 с.

References

1. Svitovij bank. Ocinka potreb u vidnovlenni Ukraini. Vashington: World Bank Group, 2023. 220 s.
2. Programa rozvitku OON. Vidbudova pislya vijni: Pidhodi, zasnovani na pravah lyudini. Kyiv, 2022. 95 s.
3. Gricenko I. Povoyenne vidnovlennya: uroki dlya Ukraini // *Ekonomika i derzhava*. 2022. № 11. S. 5–12.
4. Melnik O. Modeli rekonstrukciyi derzhav pislya konfliktu: svitovij dosvid i ukrayinski realiyi. Kyiv, 2023. 118 s.
5. United Nations Development Programme. Resilient Recovery: Global Lessons for Ukraine. UNDP, 2023. 64 p.
6. USAID. Post-Conflict Recovery Frameworks. — Washington, 2022. 78 p.
7. Yermolenko S. V. Pislyavoyenna transformaciya ekonomiki Ukraini: vikliki ta prioriteti // *Finansi Ukraini*. 2023. № 3. S. 19–33.
8. Romanenko Ye. Publichne upravlinnya u voyennij i povoyennij period: porivnyalnij analiz // *Derzhavne upravlinnya: teoriya ta praktika*. 2023. № 2. S. 45–52.
9. Anderson R. Post-Conflict Economic Reconstruction: Priorities for Ukraine. London: Chatham House, 2023. 81 p.
10. Kovalchuk M., Danyliuk O. Resilient Infrastructure Recovery in Ukraine: Policy Notes. Berlin: German Marshall Fund, 2023. 48 p.
11. Shevchenko N. Rol gromadyanskogo suspilstva u zabezpechenni prozorosti vidbudovi Ukraini // *Gumanitarnij visnik*. 2023. № 6. S. 27–35.
12. Kravchenko V. Bezpekova arhitektura pislya vijni: konturi novoyi doktrini // *Nacionalna bezpeka i oborona*. 2023. № 5. S. 3–9.
13. NATO. Building Sustainable Peace and Security in Post-War Environments: Lessons Learned. Brussels, 2023. 102 p.
14. OECD. Ukraine's Recovery and Reconstruction: Governance and Funding Models. Paris: OECD Publishing, 2023. 115 p.
15. Vasilenko T. Yevropejskij dosvid integraciyi sektoru bezpeki u politiku vidnovlennya // *Ukrayinska diplomatiya*. 2022. № 4. S. 40–49.
16. Visnik RNBO Ukraini. Povoyenna bezpeka: vikliki gibridnogo seredovisha. Kyiv: RNBO, 2023. Vip. 2. 94 s.